

בדבר התארים הנהוגים בקריאת העולה לתורה*

א. הנה בהגחות הש"ס להגאון העצום מוה"ר יוסף זכרי' זצ"ל האבד"ק שאויל, בהדרן למס' ברכות, כתב דכיון שכתבו האחרונים (ראה זכ"א חיו"ד אות כ') ואות קי"ד ועוד) דבתפלה אין להזכיר "אדוני אבי" או "רבי", כי אין גבחות לפני המקום, וכן שלמה המלך ע"ה בדברו לפני ד' אמר "דוד אבי" ותו לא, א"כ ראוי למחות באמירת התארים שבתפלת "מלא רחמים" וב"מי שברך" שאומרים בעלי' לתורה, ועיי"ש שגם התואר "ר" אין להזכיר, כי אין גבחות לפני המקום.

אמנם אם כי ודאי צדקו דבריו שאין נכון להרכות בתארים, עכ"ז הלא נהגו כל ישראל לקרוא לתורה לכל אדם בתואר "ר' פלוני בן ר' פלוני", ומנהג ישראל תורה היא.

ב. ולכן נראה כי טעם נכון לקביעת מנהג זה. והוא, כי הנה המתבונן יראה שרבים ממנהגי וסדרי קריאת התורה נקבעו במטרה להגדיל ולהשריש את חשיבות התורה שבעל פה, כמו שמצינו לענין הברכות, שלפניה מברכים "אשר בחר בנו, וכו' ולאחר" "אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נמטע בתוכנו", ופירש הטור (סי' קל"ט): "תורת אמת - היא תורה שבכתב, וחיי עולם נמטע בתוכנו - היא תורה שבעל פה, דכתיב דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות נמועים" וזהו על דרך מאמר חז"ל¹: וירא מנוחה כי טוב - זו תורה שבכתב, ואת הארץ כי נעמה - זו תורה שבעל פה, ובאור הדברים נראה דתורה שבכתב נקראת מנוחה כי הריחי קבועה ועומדת, עליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע, ואילו תורה שבע"פ פרה ורבה ותדיר מתחדשים בה ציצים ופרחים, כנטיעה המצמחת פירות טובים ונאים, ועל כן המשילה לארץ כי נעמה, הרי שבחרו להדגיש דוקא את מעלת התורה שבעל פה בנוסח הברכה על תורה שבכתב.

וכמו כן מיד לאחר קריאת התורה בשבת אומרים תפלת "יקום פורקן"² בה מבקשים

1 בב"ר (צח, יב) הובאה דרשא זו בסתם: וירא מנוחה כי טוב זו התורה שנא' כי לקח טוב וגו', ואת הארץ כי נעמה זו התורה [שנא'] ארוכה מארץ מדה וגו', ועיין במפרשי המדרש שם, אבל בזוה"ק(ח"א רמב:) מפורש וירא מנוחה כי טוב דא תורה שבכתב וכו'. ולכא"י יש מקום לומר שגם כוונת המדרש לכך וכמשמעות הכתובים הנ"ל וק"ל.

2 א"ה, עי' ט"ז סי' צ"ו סק"א שהמנהג להחזיק הספר תורה בשעת אמירת יקום פורקן, והק' עי' הט"ז דבאמת אין זה הידור לפי דברי רז"ל גבי תפילת י"ח וכמו שמבואר שם בשו"ע ולמה יעשה כן בשאר תפילות, ותירץ "כיון שכוונת הש"ץ או להתפלל על לומדי התורה בנוסח יקום פורקן וע"כ מחזיק הס"ת בידו הוי כמו לולב בזמנו". עכ"ל. ומה מאד יומתקו הדברים לפי"ד רבינו, אשר בזה "מחברים" תורה שבכתב עם חכמי התורה שבע"פ דהוי כתרי ריעין דלא מתפרשין. הערת הרב יצחק לוריא, נכד מרן, בקונטרס "סדר הפסח".

ומתפללים בעד חכמי התורה הלומדים ומלמדים את התורה שבע"פ³, וכן גם לאחר קריאת התורה בימי שני וחמישי מבקשים מיד בעד החכמים מוסרי התורה שבע"פ "לקיים בנו חכמי ישראל הם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם בכל מקומות מושבותיהם". ומכל זה נראה שצורך חשוב הוא לפרסם ולהשריש חשיבותה של התורה שבע"פ דוקא בעת לימוד התורה שבכתב.

ג. ומעמו של דבר נראה שהוא נעוץ בדאגתם של חכמינו ז"ל להציל את המון העם מטעותם של הצדוקים, וכמו מצינו כמה וכמה תקנות ומנהגים במשנה שיסודם הוא להוציא מלבן של צדוקים, כגון במנחות (ס"ה ע"א) לענין קצירת העומר שנעשתה בעסק גדול "וכל כך למה להוציא מפני הבייתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יו"ט", וכן בשריפת פרה אדומה שנינו (פרה פ"ג מ"ו) מממאין היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית", ועוד. ונראה שזוהי ג"כ הסיבה לכל הנ"ל, שבשעת קריאת התורה שבכתב בחרו להדגיש את אמונתנו הברורה בתורה שבע"פ, להשריש בלב הכל שאין תורתנו תורה אלא ע"פ המסור לנו ע"י החכמים שבכל דור ודור שהם היודעים לפרש ולבאר את הכתובים ובלעדיהם לא מצאנו ידינו ורגלינו בידיעת והבנת דברי התורה.

ונראה שזהו גם טעם עיקרי לקריאת מגילת רות בחג השבועות, כדי להודיע ביום מתן תורה שבכתב כי התושב"כ עם התורה שבע"פ אחת הן, ואי אפשר לזו בלא זו, כי הרי במגילת רות מפורש יחוסו של דוד המלך ע"ה שיצא מרות המואבי, והרי התורה אמרה "לא יבא עמוני ומואבי" וגו', אלא שבתורה שבע"פ למדנו "עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית", ולולא הקבלה והמסורת בע"פ לא היתה קמה מלכות בית דוד, ולכן קבעו לקרות מגלה זו ביום מתן תורה שבכתב, להודיע שעיקר שמחתנו בקבלת התורה

התלמוד

3 (א"ה, יתכן להעיר לפי דברי רבינו: הנה המאור עירובין נ"ט ע"א כתב ז"ל ורגילין היו ליטול רשות מן הנשיא כל מי שהוא דורש ברבים ולברך את הנשיא בכל שבת ושבת כמו שרגילין עכשיו יקום פורקן מן שמיא. ע"כ. ומשמעות לשונו שבימי הגמרא לא היו רגילין ביקום פורקן אלא נתקנה אח"כ. ובאמת בסידור רב עמרם גאון וסידור רב סעדיה גאון לא נזכרת התפילה הזאת. וכן תפילת יהי רצון לקיים בנו חכמי ישראל אינה נזכרת שם לאומרה בשני וחמישי. וכמו"כ לענין הכרות "יעמוד פב"פ יעו" בדרכי משה ה' קריאת התורה סי' קל"ה אות ח' דבימי התלמוד לא היו נוהגין לקרות בשם הקראים אלא מרמז

לו שיעלה. עיי"ש. וכן ענין "מי שברך" משמע באו"ז ה' שבת אות נ' שהונהג בימיהם עיי"ש. והיינו דבריהם הללו שהזכיר רבנו הונהגו בתקופות שאחרי חתימת התלמוד, וכן גם ענין "שבת הגדול" לא נזכר בתלמוד. ולפי"ד רבינו שהונהגו כנגד הקראים יתכן שהוא בדוקא שהרי תקופת הקראים היתה אחרי חתימת התלמוד, בזמן הגאונים. ועי' בסדר הדורות שנת ד"א תקט"ו אשר אז היו ענן ושאל שחזקו את הכופרים בתורה שבע"פ, שכבר נתדלדלו הצדקים מן החורבן עד שבא ענן וחזקם. עיי"ש. והם שיסדו כת הקראים ומאז נתגברה המלחמה מאות שנים כנגד חכמי התורה הרבניים. ועליהם המליצו הכתוב מאיוב "כלה ענן וילך כן יורד שאול ולא יעלה". וכידוע. הערות הנ"ל שם.

היא בזה שקבלנו עמה גם את התורה שבע"פ, כשהם צמודים יחד, ובוזה נבדלנו מן העמים שלהם לא נודעה התורה שבע"פ כלל.⁴

ד. והנה ידוע שהמינים המכחישים בתורה שבע"פ נתכנו מימות הראשונים בשם "קראים", וכנגדם מכונים שלומי אמוני ישראל בשם "רבנים". ומשום כך חושבני שלכן נהגו לקרוא לעולה לתורה בתואר "ר'", למען ידעו הכל שאין הוא מן ה"קראים" חלילה, אלא אדרבה בשעה שקורא בתורה שבכתב מכריזין עליו שהוא מאמין בתורה שבע"פ ובחכמי ישראל מוסרי התורה מדור דור.

ה. והנה שבת שלפני פסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו (שו"ע סימן ת"ל), והיינו מפני הנס שהיה בלקיחת השם לקרבן פסח כידוע, אמנם כבר הרבו גדולי הדורות ליתן טעמים נוספים לקריאת שם זה. ולפי דרכנו נראה שגם דבר זה הוא מן הטעם הנ"ל. שהרי הבייתוסים מכחישי התורה שבע"פ אמרו אין קצירת העומר במוצאי יו"ט, דכתיב ממחרת השבת והיינו לפי שיבושם ממחרת שבת בראשית, וכפרו בקבלת חז"ל ששבת האמורה כאן הוא יו"ט הראשון של פסח, דיו"ט נמי איקרי שבת, אלא דשבת שבתון לא איקרי, ורק שבת בראשית היא קביעא וקיימא כי בו שבת וגו'.

ולכן קבעו לקרות לשבת בראשית שלפני פסח "שבת הגדול", כלומר שזהו יום השבת הגדול שבו שבת ד' מכל מלאכתו, ובהנוסח בברכת המזון "השבת הגדול והקדוש הזה" כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך, כדי להשריש ולהדגיש שיש עוד מועדים שנקראו "שבת", והם כל ימים טובים האסורים במלאכה, כקבלת חז"ל, אלא שזהו יום השבת הגדול, ועי"ז נדע שכוונת הכתוב "אספרתם לכם ממחרת השבת" הוא ממחרת יו"ט ראשון של פסח דאיקרי שבת.

ואף שנאמרו טעמים רבים לקריאת שם זה כאמור, נראה שטעם זה הוא אמת, דכיון שמצינו דברים רבים שהונהגו למטרה זו להוציא מלבן של צדוקים, מסתבר מאד לבאר גם בעניננו שלפיכך קבעו שם זה לשבת זו, להפקיע ולהוציא מלבן של צדוקים, ולהתחזק במסורת חכמי התורה שבעל פה.

4 א"ה, מצאנו תנא דמסייע להך טעם, בשו"ת "שמן המור" היו"ד סט"ו, הו"ד בספר בני יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר ג' אות ב'): מצאתי ראיתי טוב טעם בשו"ת שמן המור בשם גדול ספרדיי אחד נקרא הרב מ' מרדכי זאב, דהנה וכו' הרבה ענינים עשו חז"ל לפרסם הדבר ולהוציא מלב המינים, ע"כ גם זאת עשו להכיר, וקראו לשבת שלפני הפסח שבת הגדול מכלל דאיכא שבת קטן בשבוע הבאה, היינו יו"ט הראשון של פסח שנקרא ג"כ שבת, ששבתתו הוא קטן משבתת יום השבת. וסיים בה הבני יששכר "לדעתי הטעם זה הוא חשוב ודבר נחמד". ומקור הדברים הוא בספר "אורים גדולים" למוד כ"ד, ויעו"ש דבלי הטעם הנ"ל לא היו קובעים. זכרון הנס דוקא בשבת, כי הרי מקח הפסח היה ב"י בניסן, וב' הטעמים משלימין זל"ז. וסיים דבריו כי הוא "טעם יציב ונכון". וע"ע בכרכ"י סי' ת"ל ודו"ק. הערת הנ"ל שם.